

РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ, ПОРІВНЯЛЬНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Ріяд Таха Шамсан

ORCID: 0009-0006-0206-9636

МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341:347.129

Вступ. Взаємозв'язок та взаємодія держав ніколи не були випадковими. Вони завжди визначалися об'єктивними та суб'єктивними факторами. З моменту виникнення держав та їх перших контактів і спілкування, виникла необхідність визначити їх взаємні права та обов'язки і це спричинило запровадження міжнародного права як регулятора міждержавних відносин. Міжнародне право пройшло у своєму розвитку дуже складний та суперечливий шлях і на кожному етапі розвитку міжнародних відносин відбивало їх особливості. На розвиток міжнародного права вплинули світові культури та цивілізації, тому воно є спільною спадщиною людства. У своєму історичному розвитку воно містить загальний правовий досвід усієї цивілізації і поступово стало складовою правової системи всіх сучасних держав і одним з компонентів їх правових культур. Сучасне міжнародне право сформувалося переважно у середині ХХ ст. і виявилось у Статуті ООН. Сучасне міжнародне право як публічна міжнародна сфера права являє собою норми та принципи регулювання системи взаємовідносин держав, предметом регулювання яких є як міждержавні, так і інші міжнародні відносини, так і певні внутрішньодержавні відносини мають міжнародне значення. Оскільки міжнародне право становить права та обов'язки не тільки для держави, але й для безпосередньо фізичних і юридичних осіб, надає пряму дію у

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

внутрішньодержавної сфері. Завданням міжнародного права є не лише забезпечення миру, співробітництва держав та прав людини як однієї з важливих основ світового порядку, а й регулювання інших відносин за участю юридичних та фізичних осіб. Однак потенціал, закладений у міжнародне право, ще далеко не повністю реалізується на практиці. Деякі вчені з цього приводу стверджують, що втілення міжнародно-правових норм є зазвичай значно складнішим та відповідальнішим завданням, ніж їх прийняття. В даний час, в умовах різноманітності та взаємозалежності держав, міжнародне право є єдиною альтернативою свавіллю та насильству, що дозволяє державам спільними зусиллями вирішувати не лише проблеми виживання, а й добробуту та стабільного розвитку. У Декларації тисячоліття, прийнятої резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 8 вересня 2000 р., констатується зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність держав і підтверджується, що одним із головних завдань міжнародного співтовариства у XXI столітті є підвищення поваги до принципу верховенства права у міжнародних та внутрішніх справах. Крім того, наразі питання реалізації міжнародного права перейшли з міжнародної до національної сфери, оскільки велика кількість міжнародно-правових норм призначена для кінцевої реалізації всередині держави, тобто регулювання внутрішньодержавних відносин. У зв'язку з цим проблема реалізації норм як внутрішньодержавного, так і міжнародного стає одним із найважливіших питань теорії та практики. Поза всякими сумнівами, ефективність системи міжнародного права загалом і його окремих норм безпосередньо залежить від сумлінного виконання норм міжнародного права учасниками міжнародних відносин, перед усім - державами, але не малу роль у цьому напрямку відіграє наука про право. Отже, наукові дослідження проблеми реалізації норм міжнародного права та їх ефективності, особливо у сфері дії внутрішньодержавного права, потребує єдиного підходу до права. Теорія права не повинна залишатися у сучасних умовах лише теорією внутрішньодержавного права. Такий стан не відповідає вимогам сучасного розвитку правової та соціальної дійсності. Завданням науки права у цьому випадку є розробка загальної теорії міжнародного і

внутрішньодержавного права. Відсутність такої теорії є перешкодою, яка стримує проведення соціально-правових, соціологічних досліджень реалізації та ефективності діючих міжнародно-правових актів. Щодо проблем реалізації норм міжнародного права в українській юридичній науці, слід констатувати, що здебільшого воно розглядається у підручниках та посібниках з міжнародного права або в контексті дослідження питань співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права, наприклад [1, с.363-369; 2, с.49-53; 3, с.222-229]. При цьому термін «реалізація» найчастіше використовується як синонім поняття «імплементация», наприклад [4, с. 363-369]. Деякі теоретичні та практичні питання щодо реалізації норм міжнародного права ще взагалі не отримали відображення в українській науці міжнародного права. До них належить, перш за все, коло проблем, що стосуються правової (правомірної) поведінки держави: поняття, зміст, критерії оцінки правомірної поведінки держави та її визначальних факторів, питання реалізації загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права в правовій системі України. Додатково до цього необхідне детальніше вивчення співвідношення понять «імплементация» та «реалізація», які є не зовсім тотожними поняттями. Це і є одним із головних завдань цієї статті. Поряд із загальнотеоретичними проблемами необхідне дослідження також більш конкретних питань, таких як: причини неефективності норм міжнародного права, засоби та механізми здійснення міжнародно-правових норм та інших. Дані питання мають не тільки юридичні, але й соціально – політичні аспекти.

Актуальність цієї теми зумовлена, з одного боку – великою цікавістю до неї в сучасній науці, оскільки ефективність системи міжнародного права в цілому та в окремих галузях та інститутах безпосередньо залежить від виконання норм міжнародного права учасниками міжнародних відносин, насамперед державами; з іншого боку - її недостатньою розробленістю. Особлива актуальність та практична значимість дослідження цієї проблеми зумовлені підвищенням значення та ролі міжнародного права у регулюванні міжнародних та внутрішньодержавних відносин. Зростання ролі міжнародного права та його норм пов'язані з ви-

никненням та загостренням глобальних проблем, мають життєво важливе значення для долі всього людства. Вирішення таких проблем неможливе без міжнародного права та співробітництва держав.

Інтерес до проблеми реалізації норм міжнародного права в Україні постійно зростає. Це інтерес не лише теоретичний. Дедалі все частіше внутрішньодержавній судовій та адміністративній практикам доводиться посилатися на норми міжнародного права.

Зростання значення та ролі міжнародно-правового регулювання визначається насамперед таким об'єктивним фактором, як зростаюча взаємозалежність держав та розвиток міжнародного співробітництва.

Ступінь наукової розробки. Деяким питанням чи окремим аспектам реалізації норм права на внутрішньому державному рівні, зокрема, приділяли увагу у своїх роботах наступні автори: А.С. Гавердовський, Г.В. Буткевич, В.В. Філатов, Д.В. Гончар, В.А. Задорожний, Н.І. Козюбра, В.П. Плавіч, В.М. Репецький, О.М. Руднева, Т.М. Среда та інші. Однак і досі відсутня єдина думка з приводу розуміння сутності, що є факторами ефективності реалізації міжнародно-правових норм як у міжнародних, так і внутрішньодержавних відносинах. Не існує спеціальних досліджень щодо проблематики реалізації норм міжнародного права у внутрішньодержавній та міжнародній сферах, що зумовлює значимість подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

Об'єкт дослідження складають правові аспекти реалізації норм міжнародного права у внутрішньодержавних правових системах і в міжнародних відносинах.

Метою дослідження є визначення значення та особливостей реалізації норм міжнародного права у національних правових системах, характер і дієвість заходів, що вживаються державами для реалізації передбачених норм міжнародного права на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Методологічну основу дослідження теми статті склали принципи і категорії діалектики, а також формально логічний та системний методи. Для вивчення функцій міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм і соціальних явищ, а також їх взаємо-

дії одне з одним, був використаний функціональний метод; метод системного аналізу – для виявлення внутрішніх зв'язків між нормами міжнародного права, а також дослідження форми реалізації норм міжнародного права та їх ефективності; метод прогнозування і моделювання – при розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності право реалізації.

Для обґрунтування теоретичних висновків автор статті керувався положеннями загальної теорії права і доктрини міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. Під реалізацією норм міжнародного права розуміють втілення норм і принципів міжнародного права у поведінці, діяльності держав та інших суб'єктів учасників суспільних відносин, тобто практичне здійснення нормативних приписів. Норми міжнародного права можуть реалізуватися як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях. У першому випадку вони реалізуються суб'єктами міжнародного права, насамперед, державами, які одночасно є суб'єктами правотворчості та суб'єктами правовідносин, що регулюються цими нормами, а на другому - суб'єктами національного права, та спеціально уповноваженими державними органами та посадовими особами.

Реалізація міжнародно-правових норм може відбуватися в рамках правовідносин та поза правовідносинами. Найчастіше діяльність суб'єктів реалізації норм, які містять міжнародні зобов'язання, відбувається у межах правовідносин.

Однак у низці випадків суб'єктивні права та обов'язки можуть переходити безпосередньо у поведінку учасників міжнародних відносин, поза правовими відносинами. Однією з таких форм реалізації є утримання від дій, заборонених міжнародним правом (наприклад, утримання однієї держави від втручання у внутрішні справи іншої держави або застосування сили щодо неї). Правова заборона здійснюється у повсякденній практиці міжнародних відносин, коли держави та інші суб'єкти не здійснюють дій, щодо яких у міжнародному праві є відповідна заборона, утримуються від неправомірної поведінки. Правові заборони не вимагають для реалізації активної поведінки. Утримання держави від втручання у внутрішні справи іншої держави, наприклад, це буде втіленням, застосуванням принципу невтручання.

Процес реалізації може містити два види діяльності:

1) правове та організаційне забезпечення реалізації — нормотворчість, контроль, а також правозастосування. Результатом такої діяльності є правові акти — або нормативні (імплементация норм міжнародного права), або акти індивідуального регулювання (застосування) — рішення (акти) міжнародних контрольних органів, міжнародних та національних судів (арбітражів) тощо;

2) безпосередня реалізація, тобто фактична діяльність із досягнення соціально значущих результатів договору.

Зміст правових та організаційних засобів забезпечення здійснення нормативних приписів, що впливають із міжнародного права, у кожній державі залежить від характеру міжнародно-правових норм та від особливостей внутрішньодержавної правової системи.

Правові акти, що забезпечують реалізацію міжнародного права на території держави, можуть бути різними:

1) Акти загального характеру. Вони застосовні до всіх міжнародно-правових норм і можуть бути прийняті до або після укладання конкретного договору. У них закріплюються основні правила, що стосуються реалізації міжнародного права, визначається місце міжнародного права у внутрішньодержавній правовій системі.

2) Правові акти, прийняті задля забезпечення реалізації конкретного договору. Вони можуть прийматися як до, так і після набуття чинності договору. Це здебільшого в тих державах, де законодавство не передбачає загальних відсилок, або у випадку несамовтілюваних договорів [5, с.68].

Слід наголосити, що внутрішньодержавне правове забезпечення дозволяє вирішити питання, які неминуче виникнуть або виникають у процесі реалізації. Це визначення (за допомогою правової конкретизації, тлумачення, розшифровки норм міжнародного права та їх доповнення).

Що стосується питання конкретних законодавчих заходів, яких вживає держава до виконання свого міжнародного зобов'язання, виходить за межі міжнародно-правового регулювання і входить до компетенції держави, окрім випадків, коли необхідні

заходи передбачаються у самому договорі. Але реалізація норм міжнародного права — це не право, а обов'язок держав, гарантований Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., яка встановлює, що держава не може посилатися на становище свого внутрішнього права для невиконання міжнародного договору (ст. 27).

Зазвичай норми міжнародного права у внутрішньодержавній правовій системі втілюються або опосередковано, через державні органи та національне право, або безпосередньо, якщо вони є самовтілюваними, тобто мають пряму дію, за умови, що національне законодавство передбачає загальне відсилання або міжнародний договір вимагає такі дії, як було зазначено вище. Так, Женевські конвенції 1949 р. належать до таких рідкісних міжнародних договорів, значна кількість норм яких має пряму дію.

Водночас у всіх випадках держава, незалежно від способів включення міжнародних норм у внутрішньодержавну систему права та форми вираження згоди на обов'язковість міжнародних договорів, зобов'язана вжити необхідних заходів щодо узгодження свого внутрішнього права із зобов'язаннями з міжнародного права, а також із загальноновизнаними принципами та нормами міжнародного права, саме воно має доповнити, змінити, скасувати ті внутрішньодержавні правові акти, які перешкоджають виконанню його зобов'язань з міжнародного права, або прийняти нові нормативні правові акти з метою реалізації міжнародних зобов'язань. На думку Я. Броунлі, з природи договірних зобов'язань та зі звичайного права виникає загальний обов'язок держави привести внутрішнє право у відповідність із зобов'язаннями з міжнародного права. Проте, інакше кажучи, незабезпечення такої відповідності саме по собі не є прямим порушенням міжнародного права. Порушення очевидне лише тоді, коли та чи інша держава не виконує своїх зобов'язань у будь-якому конкретному випадку [6].

В даному випадку, міжнародну відповідальність за застосування міжнародного права несе держава в цілому. Вона відповідає за діяльність всіх державних органів, посадових осіб і навіть осіб фізичних і юридичних. Держава зобов'язана забезпечити,

щоб у межах її юрисдикції ніхто не заважав застосуванню норм міжнародного права.

Слід наголосити, що для позначення процесу виконання міжнародних зобов'язань поряд з терміном «реалізація» у міжнародних актах використовуються також терміни «застосування» [7, с.181] норм міжнародного права. Ці поняття близькі одне до одного, хоча не зовсім тотожні. Так, термін «імплементация» (англ. implementation) – виконання, здійснення, міжнародно-правових та внутрішньодержавних норм на виконання міжнародно-правових зобов'язань, а також створення на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях умов для такого здійснення [8, с.330; 9, с.63; 10, с.134–147].

Відповідно до цього, розрізняють внутрішній та міжнародний рівень механізмів імплементации норм міжнародного права. Міжнародно-правовий механізм імплементации є сукупністю правових засобів, які існують у певних правових та організаційних формах, які використовуються як індивідуально державою, так і спільно декількома державами, для всебічної, своєчасної та повної реалізації прийнятих відповідно до міжнародного права зобов'язань [11, с.538-559; 12, с.64-65]. Його утворюють:

- система міжнародних конференцій, організацій та органів, і навіть інших структур, на які покладено здійснення міжнародних норм. Наприклад, відповідно до Статуту ООН, Рада Безпеки ООН має право вживати заходів щодо забезпечення міжнародного миру та безпеки;

- сукупність норм міжнародного права, які сприяють здійсненню інших міжнародних угод. Наприклад, Віденська Конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 повністю присвячена питанням міжнародних договорів з моменту їх розробки до фактичної реалізації.

Важливо наголосити, що хоча міжнародно-правовий аспект забезпечення дії норм міжнародних договорів є очевидним, однак цього замало без сприяння внутрішньодержавного права. «Національно-правова імплементация (здійснення) норм міжнародного права є одним з істотних каналів його функціонування» [13, с.54].

Внутрішньодержавна імплементація міжнародного права – це фактично реалізація міжнародних зобов’язань на внутрішньодержавному рівні, а також конкретний спосіб включення міжнародно-правових норм у національну правову систему. Головна вимога при цьому — суворе дотримання цілей та змісту міжнародного становлення.

Що стосується поняття «застосування права», в юридичній літературі та практиці розуміють як діяльність держав із забезпечення реалізації норм міжнародного права в конкретних ситуаціях, і використовують у загальному та спеціальному сенсі. У першому випадку воно охоплює всі юридичні способи здійснення права, у другому — діяльність державних органів зі здійснення права у випадку правопорушення або спору про права. У міжнародно-правовій літературі це поняття в обох випадках використовується переважно як здійснення норм загалом.

Застосування права у спеціальному сенсі складається з кількох етапів: 1) встановлення чи аналіз фактичних обставин юридичної справи; 2) вибір правових норм, що підлягають застосуванню; 3) тлумачення норм; 4) застосування рішення; 5) контролю над реалізацією прийнятого рішення.

При застосуванні міжнародного права держави організують, з одного боку — виконання приписів міжнародно-правових норм у вигляді прийняття їхніми органами індивідуальних актів, з другого — охорону та захист права від порушення. Головна особливість застосування полягає у необхідності юридичної забезпечувальної діяльності, у тому числі виражається у використанні примусу для відновлення порушеного права державами індивідуально (наприклад, рішення про застосування контрзаходів) або через створені ними на основі договору відповідні правові засоби та організаційно-правові форми. Прикладом останніх може бути діяльність Міжнародного кримінального суду при розгляді справ про притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили міжнародні злочини, які підпадають під його юрисдикцію.

Необхідно також враховувати, що у міжнародному праві використовуються інші терміни, такі як «здійснення чи виконання», «дотримання», «використання». Віденська конвенція про право

міжнародних договорів 1969 використовує ці терміни як рівнозначні.

У загальній теорії права та доктрині міжнародного права ці терміни розглядаються як юридичні форми здійснення міжнародно-правових норм.

Як і у внутрішньодержавному праві, залежно від характеру суб'єктів, норми міжнародного права реалізуються у таких формах:

Дотримання — це здебільшого спосіб дії норм-заборон. Ця форма реалізації притаманна міжнародно-правовим нормам, які передбачають конкретні зобов'язання чи певні дії. Наприклад, дотримуючись норм Віденської конвенції про консульські відносини 1963 року, «влада держави перебування не може вступати в ту частину консульських приміщень, яка використовується виключно для роботи консульської установи інакше як за згодою голови консульської установи, призначеної ним особи та голови дипломатичного представництва репрезентованої держави» (п. 1 статті 31 Конвенції про консульські відносини).

Шляхом *виконання* реалізуються найчастіше норми-обов'язки. Наприклад, на підставі ст. 2 Пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. держави зобов'язалися гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, будуть здійснюватися без будь-якої дискримінації, а саме: щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

Виконання як форма реалізації міжнародного права передбачає активну діяльність суб'єктів щодо здійснення норм. Виконання притаманно нормам, які передбачають конкретні обов'язки, пов'язані з певними діями (зобов'язуючі норми). Таким чином сформульовані, наприклад, норми договорів про права людини. Стаття 2 (пп. 1 і 2) Міжнародного пакту про громадські та політичні права 1966 р., зокрема, говорить: «Кожна держава, що бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати усіх осіб, що перебувають у межах її території та під її юрисдикцією, правами, визнаними у цьому Пакті. Якщо це вже не пе-

редбачено чинними законодавчими або іншими заходами, кожна держава, що бере участь у цьому Пакті, зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних у ньому».

Використання — у цьому випадку мають на увазі здійснення наданих можливостей, які містяться у нормах міжнародного права. Рішення про використання нормативних положень приймаються суб'єктами самостійно. У цій формі реалізуються так звані дозвільні норми. На відміну від перших двох випадків, тут немає жорсткого припису конкретної поведінки (дії або утримання від неї). Так, наприклад, у ст. 238 Конвенції ООН з морського права 1982 року йдеться, що «держави, незалежно від свого географічного розташування, і компетентні міжнародні організації мають право проводити морські наукові дослідження», тобто надане право може бути здійснене шляхом власних дій уповноваженого.

Контроль за реалізацією норм міжнародного права у сфері внутрішньодержавних відносин, а також застосування відповідних заходів щодо порушення норм здійснюються органами держави — міністерствами, іншими відомствами, прокуратурою, правоохоронними органами виконавчої влади.

Ці три форми реалізації, у яких юридичні норми перетворюються практично на безпосередні дії самих суб'єктів суспільних відносин, прийнято називати формами безпосередньої реалізації права. У таких формах реалізується багато норм права, але не всі. *Застосування права* як особлива форма реалізації відрізняється від дотримання, виконання та використання низкою характерних особливостей.

По-перше, за своєю сутністю застосування права постає як організаційна владна діяльність держави або держав, за допомогою якої упорядковується суспільне життя шляхом встановлення чітких організаційних засад взаємовідносин між різними суб'єктами суспільних відносин, зосередження вирішення певних питань у руках компетентних органів.

По-друге, ця діяльність пов'язана з особливими прикладами вирішення життєвих ситуацій шляхом професійних знань, нави-

чок. З огляду на це, держава або держави визначають спеціальні органи, наділяючи їх владними повноваженнями для здійснення подібної діяльності. До них відносяться на національному рівні: державні органи (суд, прокуратура тощо); посадові особи (Президент, уряд і т.д.). На міжнародному рівні — міжнародна Рада безпеки ООН та інші міжнародні органи.

Реалізація норм міжнародного права у всіх відносинах ґрунтується, насамперед, на основному принципі міжнародного права. Особливе значення для реалізації норм має принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань (*pacta sunt servanda*). Принцип поширює свою дію на всі норми, незалежно від функцій, призначення, форми вираження.

Принцип є обов'язковим не тільки у взаємовідносинах між державами, але поширюється на сферу внутрішньодержавних відносин із реалізації норм міжнародного права. Держави повинні забезпечити узгодження їхніх законів та практики із зобов'язаннями з міжнародного права. У колізійних ситуаціях застосуванню підлягають норми міжнародного права.

Однак слід особливо підкреслити, що в цілому реалізації та ефективності міжнародно-правових норм у багатьох випадках залишаються ще невисокими. У низці областей співробітництва вони часом порушуються. Особливо це має місце у сферах, пов'язаних із підтриманням миру, безпеки, захистом прав людини, захистом довкілля тощо. Недостатньо ефективні (або зовсім неефективні) норми міжнародного права, що забороняють застосування сили у міжнародних відносинах, втручання у внутрішні справи суверенних держав, це підтверджується в часи вторгнення Російської Федерації на територію України. Недостатньо ефективні й у боротьбі з корупцією, міжнародним тероризмом та іншими злочинами міжнародного характеру. Дуже гострою та актуальною залишається проблема підвищення ефективності міжнародних норм у галузі прав людини. Про це свідчать факти систематичних масових та грубих порушень прав людини у різних регіонах світу.

Висновки. Реалізація норм міжнародного права є процесом, коли держави та інші учасники правових відносин, як на національному, так і на міжнародному рівнях, якими адресована норма, діють відповідно до її положень.

Правова реалізація норм відбувається у формі прийняття нових або зміни, скасування наявних норм національного права, регламентації порядку виконання міжнародного договору та у формі включення до законодавства відсильних норм. Застосування права, на відміну інших форм реалізації норм міжнародного права, є здійсненням владних повноважень під час вирішення конкретних справ з урахуванням юридичних норм. Не підлягає застосуванню норма, яка втратила чинність. Однак припинення дії норми не впливає на права, зобов'язання чи юридичне становище суб'єктів, що виникли внаслідок застосування норми до її припинення.

Процес реалізації норм міжнародного права відбувається в межах складного механізму реалізації, що діє на двох рівнях: міжнародному та внутрішньодержавному.

На правозастосовному рівні у багатьох державах, зокрема Україні, існують деякі проблеми теоретичного та практичного характеру, від вирішення яких багато в чому залежить підвищення ефективності норм міжнародного права на національному рівні. Це, по-перше, недостатність знання працівниками правозастосовних органів змісту текстів міжнародних договорів; по-друге, не всі працівники професійно підготовлені до роботи з міжнародними документами. Вирішення цієї проблеми вимагають, по-перше, на законодавчому рівні вдосконалити законодавство, зокрема механізму імплементації норм міжнародного права. Також необхідно чітко розробити нормативний механізм реалізації загально-визнаних звичайних принципів та норм міжнародного права, та врегулювати статус цих принципів та норм; та систематизувати норми міжнародного права стосовно галузей права. По-друге, необхідно, крім обов'язкового навчання предмета теорії права та міжнародного права у всіх вишах, де готують юристів різного рівня, проведення як мінімум, спеціального курсу про співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права. Також необхідно включити доктрину міжнародного права у загальну теорію права як один з аспектів цієї науки.

Реалізація міжнародно-правових норм здійснюється за допомогою спільних дій всіх або кількох держав та за допомогою

індивідуальних дій кожної держави в рамках договірних зобов'язань та потребує сприяння з боку їхнього національного права.

Для підвищення рівня реалізації та ефективності міжнародного права та його норм необхідний розвиток справедливих міжнародних відносин, заснованих на балансі інтересів за пріоритету загальнонародських інтересів перед національними інтересами. Характерною рисою яких мають стати домінування принципів ненасильства та примат права у міжнародних та внутрішньодержавних відносинах, а це залежить насамперед від того, як поведуться високорозвинені держави та постійні члени Ради Безпеки ООН. Також це залежить від подальшого розвитку міжнародного права, його вдосконалення шляхом конкретизації загальних принципів та створення нових міжнародних норм, що відповідають загальним потребам та мінливим умовам, з формуванням нових та вдосконаленням наявних міжнародних та національних механізмів імплементації.

1. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. *Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / за ред. В.Г.Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.*
2. Гончар Д.В. *Концептуальні засади дослідження механізму реалізації міжнародного договору в національному правопорядку. Часопис Київського університету права. 2014. №1. С.49-53.*
3. Зіняк Л.В. *До питання імплементації міжнародно-правових норм щодо військового співробітництва у законодавство України. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права :зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. С. 222–229.*
4. Войченко С.В. *Поняття та форми імплементації в сучасному міжнародному праві. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. О. : «Юридична література», 2009. Вип. 46. С. 363-369.*
5. *Міжнародне право: навч. посіб. Київ: Юрінком інтер. 2005. 336 с.*
6. Brownlie Ian. *Principles of Public International Law Clarendon Press, 1990. 748 с.*
7. Robertson A.H. *Human Rights in the World. — L., 1972. 181 с.*
8. Пилипенко В.П., *особливості механізму імплементації норм міжнародного гуманітарного права національне законодавство. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/82>*

9. *Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матер. наук.-практ. конференції (жовтень, 1998 року). Київ, 1998. 445 с.*
 10. *Дмитрієв А.І. Специфіка імплементації договірних зобов'язань України у сфері міжнародного космічного права. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В.Н. Денисова. Київ : Юстініан, 2006. С. 134–147.*
 11. *Carlsnaes B.W., Risse Th., Simmons B.A. Handbook of international relations. London : Sage Publications, 2002. С.538-559.*
 12. *Антонович М. Міжнародне право : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 64–65.*
 13. *Myres S. McDougal, Harold D. Lasswell, James C. Miller The Interpretation of Agreements and World Public Order: Principles of Content and Procedure.(New Haven: Yale University Press, 1967. 410 с.*
- Reyad Taha Shamsan. International and national significance of the realization(implementation) of the norms of international law**

The article deals with the most important theoretical and practical issues of the realization (implementation) of international law, examines the concepts, forms and content of the realization (implementation) of international law, finds out the reasons that affect the inefficiency of international law. It is noted that the realization (implementation) of the norms of international law includes two levels: international (collective activity of states) and national (individual activity of the state). Particular attention is paid to the importance of the implementation of the norms of international law and their primacy both over domestic law and over politics in international relations. It is mentioned that in international law the UN Charter enshrined the principle of conscientious observance of international obligations (*pacta sunt servanda*), which extends its effect to all norms, regardless of functions, purpose, form of expression. According to this principle, each state must fulfill in good faith its obligations arising from the generally recognized principles and norms of international law and specific international treaties. The article argues that this principle is mandatory not only in relations between states, but also extends to the sphere of national law in the context of the implementation of international law. The article emphasizes that in modern conditions the solution of global problems of peace, the stability of the international order, as well as the solution of many domestic problems in the literal sense depends on the effectiveness of international law. An opinion is expressed about the need to develop a unified science of the law of both domestic and international law. Since, just as it is correctly noted in the legal literature, the issues of the realization (implementation) of international law are shifted from the international to the national sphere, due to the fact that a significant number of international legal norms are intended for final implementation within states. Such a statement is true in relation to all branches of international law, in particular in the field of human rights and the protection of the environment. It is indicated that

in order to fulfill international obligations, it is required from the state on a national level to ensure the harmonization of their laws and practices with obligations under international law.

Key words: international and national law, implementation of the norms of international law, forms of implementation of the norms of international law, regulation of law.

Ріяд Таха Шамсан. Міжнародне та національне значення реалізації норм міжнародного права

У статті розглядаються найважливіші теоретичні та практичні питання реалізації міжнародного права, розглядаються поняття, форми та зміст реалізації міжнародного права, з'ясовуються причини, що впливають на неефективність міжнародного права. Наголошується, що реалізація норм міжнародного права включає два рівні: міжнародний (колективна діяльність держав) та національний (індивідуальна діяльність держави). Особлива увага у статті приділяється значенню реалізації норм міжнародного права та її приматом як над внутрішньодержавним правом, так і політикою у міжнародних відносинах. Згадується, що в міжнародному праві в Статуті ООН закріплено принцип сумлінного дотримання міжнародних зобов'язань (*pacta sunt servanda*), що поширює свою дію на всі норми, незалежно від функцій, призначення та форми вираження. Відповідно до цього принципу, кожна держава має сумлінно виконувати свої зобов'язання, що випливають із загальновизнаних принципів та норм міжнародного права та конкретних міжнародних договорів. У статті стверджується, що цей принцип є обов'язковим не тільки у взаємовідносинах між державами, але також поширюється на сферу національного права у контексті реалізації норм міжнародного права. У статті наголошується, що в сучасних умовах вирішення глобальних проблем світу, стабільності міжнародного порядку, а також вирішення багатьох внутрішніх державних проблем у прямому розумінні залежить від ефективності дії міжнародного права. Висловлюється думка про необхідність розробки єдиної правової науки як внутрішньодержавного, так і міжнародного права. Оскільки, як чітко зазначається у юридичній літературі, що питання реалізації міжнародного права зміщені з міжнародної в національну сферу, через те, що багато міжнародно-правових норм призначено для кінцевої реалізації всередині держав. Таке твердження справедливе по відношенню до всіх галузей міжнародного права, зокрема в галузі прав людини та захисту навколишнього середовища. Вказується, що для виконання міжнародних зобов'язань від держави на національному рівні потрібно забезпечити узгодження їх законів і практики з зобов'язаннями у міжнародному праві.

Ключові слова: міжнародне і національне право, імплементація норм міжнародного права, форми реалізації норм міжнародного права, застосування права.